

VALÓSÁG

Rovatunkban ezúttal két olyan esettanulmányt közlünk, amelyek a Gábor Kálmán által vezetett Ifjúságkutató csoport munkáinak keretében készültek az Oktatókutató Intézetben 1998-ban. Az esettanulmányok ugyan különböző helyszínekről származnak (az egyik dunántúli nagyvárosból, a másik alföldi kisvárosból), de mindkettő a tizenévesek körében jellemző erőszakos magatartásformákat írja le. A leírásokból az is pontosan kiderül, hogy milyen társadalmi rétegekből és milyen családokból származnak azok a gyerekek, akiknek körében ez a magatartásforma a leginkább jellemző, és az is, hogy milyen ifjúsági szubkultúra jellemzi őket. Mindkét esettanulmány jellemzi az iskolát is, ahova ezek a gyerekek járnak, és sejtetni enged, hogy ezek az intézmények milyen súlyos nevelési problémákkal kerülnek szembe és milyen csekély mértékben tudnak megfelelni ennek a kihívásnak.

LISKÓ ILONA

Erőszak az iskolában és az iskolán kívül

Az iskola

Az iskola a város egyik panelnegyedének szélén, tízemeletes házak között helyezkedik el. Szomszédságában van a drogambulancia, háta mögött gyárépületek. Az iskola a 70-es évek elején felvonulási épületként funkcionált a lakótelep építésénél. Az épület termei nem tanítási célra készültek, van olyan terem, amelyik nem is lenne alkalmas erre, mert ezen keresztül lehet az iskola további két tantermét megközelíteni. A termek többsége még a viszonylag kis tanulói létszám (13–15 fő) mellett is kicsi. Az épület állagát tekintve erősen leromlott, szükség lenne belső felújításra. A tantermek két különálló földszintes épületben vannak, a drogambulanciával közös, lebetonozott udvarra nyílnak. Az iskolának megfelelő méretű tornaterme nincs. A taneszközöket tekintve gyengén ellátott, kevés technikai berendezéssel, bemutatható videós anyaggal, diával rendelkezik. Térképekből és egyéb más szemléltető eszközökből csak az alapvető fontosságúak állnak rendelkezésre. Az a terem, ahol a tv-videofelszerelés található, az egyik legkisebb, műanyag konyhai székekkel berendezett. A technika terem felé innen nyílik az egyetlen ajtó, így egyben átjáróul is szolgál.

Az iskolában öt nyolcadik osztály van. Ebből kettőbe túlkoros tanulók járnak, nekik kedden és csütörtökön délelőtt vannak óráik. A többi nyolcadik osztály néhány speciális órától (bűnmegelőzés, egészségnevelés) eltekintve a normális menetrend szerint tanul. Az osztálylétszám alacsony, ezt az indokolja, hogy nehezen kezelhetőek az itteni tanulók. Az osztályokban roma és magyar fiatalok egyaránt megtalálhatók. A kérdőíves vizsgálat adatai szerint a tanulók 17,5%-a vallotta, hogy van családjában, rokonságában roma származású, ezzel szemben a tanárok szerint a tanulóknak mintegy 30%-a roma. A nyolcadik osztályos tanulók 49%-a 1981-ben, 17,5%-a 1981 előtt született. Összességében a tanulók mintegy hetven százaléka túlkoros.

Többféle ok játszott közre abban, hogy miért kerültek ezek a tanulók ide. Jelentős részük túlkoros lett a normál tanmenetű általános iskolában, azaz a bukások következtében betöltötte a tizenhatodik életévét. Van egy jelentős réteg, amely magatartási problémák miatt került

ebbe az iskolába. Vannak azonban olyan tanulók is, akikkel az volt a probléma, hogy gyengén tanultak a másik iskolában, és ennek következtében inkább megváltak tőlük.

Általánosan jellemző, hogy ha valaki újonnan bekerül ebbe a társaságba, akkor ki kell érdekelnie a helyét. Ez általában abban nyilvánul meg, hogy fizikai erőszakra kerül sor vele szemben. Egyetlen mód van elkerülni az „újdonságból” származó konfliktusokat, ha az embert már korábbról ismerik. Az ismertség interjúalanyaink szerint sorsdöntő:

Kérdés: És ez hogy szokott zajlani mikor bejönnek a suliba, tehát, amikor te ide kerültél, akkor mi történt?

Válasz: Éngem nem, mert engem már itt ismertek. Má én bejártam mindig ebbe az iskolába, mikor reggel jöttem ide. Mindig eljöttem ide a boltba azt így bementem.

Kérdés: És akkor ez fontos volt, hogy ismertek?

Válasz: Ja. Aztán nem szólt senki. De, amúgy hogyha bejön egy magyar gyerek, megkérdezik, hogy hívnak, aztán, ha valami olyasmit mond, egyből már ütik is. Nem játszanak.

Kérdés: Azt mondták a többiek is, hogy nehéz volt itt beilleszkedni.

Válasz: Nekem nem.

Kérdés: Neked nem? Neked nyilván azért nem, mert ismertek már addigra.

Válasz: Lehet.

Kérdés: Meg valószínűleg egy lánynak könnyebb, nem?

Válasz: Ja. Na meg már én sok iskolába is voltam, azért már én megszoktam, hogy beilleszkedek.

Kérdés: És hogy sikerült beilleszkedned a többiek közé?

Válasz: Többnyire ismertem őket, többnyire haverjaim voltak.

Kérdés: Ez egyébként fontos egy iskolában, hogy ott kiket ismersz?... És az mért fontos?

Válasz: Van az újonc ugye, szeretnek kötekedni. Nagyon sok cigány volt ott az iskolában. Én is félcigány vagyok, de ismertem őket. Velem nem...

A hatalom – a legnagyobb szerepet játszó tényező a fizikai erő

A beszélgetésekből és a megfigyelésekből egyaránt az derült ki, hogy a hivatalos „hatalmi” struktúra (tanár-diák viszony) mellett létezik ebben az iskolában egy másik, nem hivatalos hatalom is. A beszélgetések alapján markánsan kirajzolódik, hogy két-három tanulónak jelentős befolyása van az iskolai életre. Úgy tűnik, hogy őket mind a diákok, mind a tanárok elismerik. Számos esetben a tanárok partnert látnak bennük a problémák megoldásában, hajlanak az „együttműködésre”. Hatalmukat három tényező legitimálja. Az egyik ilyen, talán legnagyobb szerepet játszó tényező a fizikai erő. Emellett szerepe van a tanárok és diákok közötti közvetítő szerepnek, valamint bizonyos normák személyes garantálásának. Azzal, hogy megszabják, hogyan kell viselkedni a „világban”, egyben a regulatív szabályokat is garantálják. Ezek a szabályok azok, amelyek meghatározott viselkedésmódot elrendelnek, „kikényszerítnek”. Erről a beszélgetések alkalmával többen említést tettek. Sokan hangsúlyozták, hogy ezek az emberek nem „vezérek”, de elismerik képességeiket.

Kérdés: És ki itt a vezér a suliban?

Válasz: Senki.

Kérdés: Senki?

Válasz: Itt nincs olyan, hogy vezér.

Kérdés: Hát, nekem azt mondták, hogy vannak ilyen tekintélyesebbek...

Válasz: Ja ja. Hát vannak, úgy mint a M., a K...

Kérdés: És ők miért?

Válasz: Azért, mert azok nem izélnek. Hogyha valaki beszél, egyből leütik. Vagy hogyha lássa a M., hogy egy kisgyereket agyonütnek, az is oda megy, aztán agyonüti azt, aki megverte a kisgyereket. A kisebbeket azért nem szabad megütni.

Kérdés: Ez ilyen alapszabály?

Válasz: Kisebbséket nem bántanak.

A befolyással bíró személyek önmeghatározásában, a saját kulturális entitás kialakításában szintén nagy szerepe van a fent említett jellemzőknek:

Kérdés: Hát, mert nekem azt mondták a többiek az iskolában, hogy itt azért van egy erőteljes rangsor a tanulók között.

Válasz: Van

Kérdés: Ezért meg kellett küzdeni?

Válasz: Há, nem. Ő... Jobban szót fogadnak nekem, mint a tanároknak.

Kérdés: Szerinted ez minnek a következménye?

Válasz: Nem tudom. Én még egyiket se bántottam az iskolába.

Kérdés: És akkor mitől van ilyen tekintélyed?

Válasz: Nem tudom.

Kérdés: Személyes varázs, vagy...

Válasz: Lehet... Nem tudom.

Kérdés: És ki még ilyen ő... kivételezett személy az iskolában?

Válasz: Én meg a K. Más nem.

Kérdés: Ti ketten? Ti vagytok a főnökök ezek szerint?

Válasz: Hát valahogy úgy.

Kérdés: Valahogy úgy? És K. mért lett főnök?

Válasz: Az sokat verekedett... az iskolába.

Kérdés: Ezek szerint ő az erejével.

Válasz: Igen.

Kérdés: De te azt mondtad, hogy te nem verekedtél...

Válasz: Én nem.

Kérdés: ...ezek szerint nem azzal, hogy erős vagy.

Válasz: Nem, nem.

Kérdés: Akkor jobban tanulsz, mint a többiek, vagy miért?

Válasz: Á nem, talán megértene jobban, mint a tanárokat, ki tudja.

Kérdés: Szóval úgy érzed, hogy ilyen közvetítő szereped van a többiek felé?

Válasz: Igen.

Kérdés: És kikkel vagy jóba a tanárok közül?

Válasz: Majdnem az összessel.

Kérdés: Akkor úgy kérdezem, hogy kivel nem?

Válasz: Hát szerintem mindegyik rendes, én jóba vagyok az összessel.

Az iskola nagy érték a szemükben, többen úgy tervezik, hogy végzés után rendszeresen visszajárnak majd ide. Leginkább azt tartják fontosnak, hogy itt foglalkoznak velük, meghallgatják őket. Úgy érzik, hogy itt megértik őket. Általában nincs komoly problémájuk a tanárokkal (ellentétben korábbi iskolájukkal), a legrosszabbat jó fejnek tartják. Úgy tűnik, hogy bizonyos kötelezettségek az iskolára hárulnak a szülők, a családi háttér helyett. Ugyanakkor nem szeretik azt a fajta kényszert, ami abból következik, hogy „itt nem lehet lógni”.

Úgy tűnt, hogy a két túlkoros osztály tagjai függetlenebbek. Ez annak a következménye lehet, hogy ők csak keddi és csütörtöki napokon járnak iskolába, nem foglalkoznak az iskola ügyeivel, csak a saját osztályuk tagjai érdeklik őket valamennyire. Többen is megfogalmazták:

Kérdés: Van a suliban ilyen rangsor? Már a tanulók között, hogy vezér, vagy ilyesmi?

Válasz: Nem, semmi sincs. Nincs olyan, hogy én vagyok a főnök, aztán gyere, verjünk meg valakit. Van egy osztálytársam, a K., nem tudom, beszélgettél-e vele, de az is például olyan gyerek, hogy odamegy valakihez, aztán elkezd kötekedni vele, verekszik, meg minden. De például az már direkt csinálja ott a verekedést, meg a feszültséget. Gyere, én erős vagyok, meg minden. Az az egy gyerek, akit tényleg azt lehet mondani, hogy verekedős típus. A többi mind nyugodt, meg én is. Szóval ott a suliban azért jól érzem magam,

Vannak persze független, kívülálló személyek a másik három osztályban is. Ők jobbra úgy gondolkodnak, hogy az iskolában a romák jobban érvényesítik akarataikat.

Kérdés: Van egy rangsor, ami felállt valamikor év elején?

Válasz: Ja ja, igen, igen. Cigányok az urak. Közel laknak, tehát ez inkább ilyen cigány iskola. De, végül is én is ide járok. Inkább cigányok szeretik ezt az iskolát.

Kérdés: Na és mondd, ők hogy szokták rendezni azt, hogy ki a főnök?

Válasz: Ezt nem tudom, szerintem nincs főnök közöttük. Talán a K, de hát mindegyik úgy izé keménykedik. Nincs főnök szerintem közöttük, ezt nem tudom. Lehet, hogy én látom rosszul, de... Megmondom őszintén, nem törődök én velük, hogy ki a főnök, meg ki nem, engem nem érdekel... Ők se törődnek velem, én se velük.

A család – „Hát fene tudja, mikor vannak otthon.”

A család, mint integráló és példaadó „intézmény” szerepe ebben a társaságban háttérbe szorult. Gyakori, hogy az itt tanulók csonka családokból kerülnek ki, az egyik szülő vagy meghalt, vagy elhagyta családtagjait. A nevelőszülőkkel is gyakori a konfliktus, velük általában rossz a kapcsolat. Volt olyan beszélgető partner, aki azt mondta: „Szégyellem az apám.” Még az ép családokból származó tanulóknál is gyakori a meg nem értés, az, hogy nem foglalkoznak velük, nem érzik, hogy érdekelnék a szüleiket.

Kérdés: ...És mikor van nálatok együtt a család általában?

Válasz: Hát az nagyon ritka, mert hétköznap anyu nincs otthon, esténként apu, hétvégén inkább apu nincs otthon, anyu otthon van. Hát fene tudja, mikor vannak otthon.

Kérdés: Meg szoktad-e velük beszélni a problémáidat?

Válasz: Nem.

Kérdés: Nem? Soha nem szoktatok ilyenekről beszélgetni?

Válasz: Talán ez is a baj, nem olyan jó a kapcsolatunk. Nem beszéllek meg velük semmit.

Kérdés: És mi a baj a kapcsolatotokkal? Miért nem megy ez?

Válasz: Nem tudom. Talán félek, hogy nem értik meg, amit én mondani akarok nekik.

Kérdés: Már úgy gondold, hogy olyan dolgaid vannak, amiket ők esetleg nem fogadnak el? És ezért nem beszéled meg velük?

Válasz: Pontosan.

Kérdés: És mire gondolsz? Mik ezek a dolgok?

Válasz: Há én nem tudom, nem kábítószerezek, esetleg a cigi, meg hétvégénként a szesz.

Kérdés: Na de hát ezek szerint ezek nem olyan komoly dolgok. Vagy az a hétvégi kilengés, amit... nem tolerálnak?

Válasz: Azt nemigen szeretik. Nem tudom.

A szülői mintaadás gyakorta a negatív minta átadását jelenti, volt rá példa, hogy valaki a szüleitől kapott drogot, illetve otthon lopásra tanították.

A barátok – „Kiállunk egymásért”

A barátok a problémák megoldásában, vagy legalább meghallgatásában a társat jelentik. Mind-egyik interjúalany elmondása szerint ezek a baráti csoportosulások elsődlegesen fontosak számukra. Akikre véleményük szerint biztosan számíthatnak, hogy kiállnak mellettük, az a haveri társaság.

Kérdés: Ugye azt mondtad, hogyha megölik őket, az se érdekelne. Szóval, hogy létezik itt olyan ember ebben az iskolában, aki érdekelne, hogyha...

Válasz: Megölnék?

Kérdés: Nem megölnék, hanem mondjuk megvernék, vagy bármi hasonló.

Válasz: Nincs.

Kérdés: Nincs? Nem érdekel senki? És mi van akkor, hogyha a haverjaid közül vernének meg valakit?

Válasz: Mármost az otthoni, vagy a...

Kérdés: Aha...

Válasz: Az egyértelmű, akkor odamennék, azt fejbe rúgnám a gyereket. Amelyik megütötte. Már most volt nemrég egy. Az mondjuk ráadásul nem is olyan jó haverom. Megverték, azt én odamentem a gyerekhez, én nem beszélgettem vele, odamentem, azt egyből leütöttem. Az kisebb... hetedikes az a haverom, az a másik meg harmadikos... mármint gimnazista. Hát azért kis főlény van ott. Hát... odamentem hozzá, nem beszélgettem vele, hanem egyből leütöttem. Há most mér ver meg kis gyereket, ráadásul ok nélkül? Mer unatkozott és kötekedni akart... Mondtam neki, gyere velem kötekedjél, mondom itt vagyok, na.

Kérdés: Ezek szerint nem volt ideje kötekedni.

Válasz: Nem volt ideje, mert hogy ha ilyen van, akkor én nem megyek oda, hogy há most figyelj, most mér verted meg, odamegyek... Te verted meg? Azt mondja igen, durr már ütöm is. Csak ilyen... félek verekedni. Nagyon félek, mer idegbeteg vagyok.

Kérdés: Hogyhogy idegberég vagy?

Válasz: Bekapcsolok, akkor bármi, elborul az agyam és ölni is képes vagyok.

Kérdés: Nem tudod abbahagyni?

Válasz: Nem. Ha ott nincs akkor... Nincs velem valami haver, aki leszedjen, szerintem megölnék bárkit. Ezért félek, meg ezért kerülöm inkább. Akkor elmegyek. De az ilyet nem tudom elviselni, hogy egy nagyobb üt egy kisebbet.

Kérdés: Haverok is ki szoktak melletted állni, hogyha...

Válasz: Persze.

Kérdés: ...zár van?

Válasz: Kiállunk egymásért.

Kérdés: És volt már rá példa?

Válasz: Persze. Egy mindenkiért, mindenki egyért.

Kérdés: Igen? Ez az elv a csapaton belül?

Válasz: Hát persze.

Az iskolában markánsabb csoportok a befolyással rendelkező személyek körül alakultak ki. Ha valaki konfliktusba kerül ezekkel a csoportosulásokkal, akkor csak a haverok segítségével jelenthet megoldást.

Kérdés: És ha valaki ezekkel konfliktusba került, akkor hogy tudta rendezni a dolgot?

Válasz: Hát, hogyha tanárnak szólt, akkor többet kapott, de hogyha mit tudom én, kiálltak úgy, hogy többen, akkor úgy el lehetett rendezni.

Kérdés: Szóval szükség volt arra, hogy mások segítsenek?

Válasz: Persze.

A lányok között is létrejött az iskolán belül egy csoport, ennek csoportszervező erejét, úgy tűnik, a közös „bűn”, a tilalom ellenére az iskolaépületben történő dohányzás adja. Az „illegálitásban” (azt hiszem, nincs olyan ember az iskolában, aki ezt ne tudná) két biztos „búvóhely” van, az egyik a lányvécé, a másik a hátsó terem. Ilyenkor mindig van egy őr, aki lesi a tanárokat, és adott esetben valamilyen ürüggyel beszélget velük.

Megélhetési stratégiák – „Voltam ott a szembeszomszédnál, kőműves mellett culáger...”

Általában jellemző, hogy személyes kapcsolatokon keresztül szereznek a fiatalok alkalmi munkákat. Ebben döntő jelentősége van a családi kapcsolatoknak és a baráti körnek. Szinte mindenki elmondta, hogy bár dolgozik, de nem szokták hivatalosan bejelenteni. A legjellemzőbb technika, hogy valamely vállalkozónál a segédmunkákat végzik el.

Kérdés: És ezen kívül mit szoktál még csinálni, ha pénzt akarsz keresni?

Válasz: Hát elmegeyek dolgozni.

Kérdés: Hova?

Válasz: Hát ahol van munka.

Kérdés: De be is jelentkezel, vagy általában úgy van, hogy ismerős...

Válasz: Ismerős.

Kérdés: Ismerős? És ez milyen melő szokott lenni általában?

Válasz: Voltam ott a szembe szomszédnál, kőműves mellett culáger...

A túlkoros osztályokban tanulókra inkább jellemző, hogy iskola mellett egész héten dolgoznak. Itt is fontosak azonban a személyes jó kapcsolatok, a rokonság.

Kérdés: És egyébként hogy szoktál úgy általában dolgozni, mikor dolgozol?

Válasz: Reggel hattól este négyig dolgozok. Minden nap kivéve keddet és csütörtököt. Akkor suliba vagyok.

Kérdés: És hétvégén?

Válasz: Hétvégén is, szombaton. Vasárnap nem. Attól függ ugye, hogy milyen sürgős a munka. Azt el kell végezni...

A bűnözés határán – „Valamiből meg kell élni...”

Amellett, hogy az iskola tanulói közül, főleg a túlkoros osztályokból, sokan dolgoznak, kialakultak bizonyos alternatív megélhetést biztosító stratégiák. A leginkább jellemzőek ezek közül a lopás, illetve az üzletelés. Utóbbinak számos formája jellemzi ezt a csoportot, a droggal való kereskedelemtől elkezdve a különféle műszaki cikkekkel való, illetve színesfém-kereskedelmig. Ezek a tevékenységek többé kevésbé szabályozott keretek között folynak, van egyfajta kialakult menetük. A lopás, mint keresetszerzési technika, a beszélgetőpartnerek egy részénél elfogadott módszer.

Kérdés: És re mit szoktál általában csinálni?

Válasz: Minden, ami jön. Lopás, rablás. Ezeket.

Kérdés: És akkor...

Válasz: Valamiből meg kell élni...

Kérdés: És ezekből éltek meg?

Válasz: Ja.

Az iskolán belül attól függően, hogy honnan érkeztek a tanulók, ellentmondásos vélemények alakultak ki erről a kérdésről. Úgy tűnik, hogy a normarendszer szempontjából meghatározó szerepe van a családi háttérnek. Volt rá példa, hogy a szülők hatására követik el a fiatalok ezeket a cselekedeteket. Sokszor a szociális szükség az, ami ráviszi őket a lopásra.

Kérdés: A családot is szokta tudni ilyenkor, hogy mit csinálsz?

Válasz: Szokták tudni.

Kérdés: Aha... És nem is foglalkoznak vele, hogy...

Válasz: Nem... Mindig azért kiokosítanak, hogy hogyan kő, vagy ha megyek a rendőrségre mindig mondják hogy nem ám, hogy ezt mondd, vagy ezt mondd. Mer azt nem akarják, hogy börtönbe kerüljek, de avval nem tudnak megállítani.

Kérdés: Aha... És a családot is szokta ezt csinálni, vagy nem foglalkoznak...

Válasz: Anyám. Anyámmal járok el lopni. Mikor nincs pénz. Hát volt olyan régebben, haljak meg, hogy még kenyér se volt otthon.

Kérdés: Aha...

Válasz: Azt akkor este... Reggel így fölkelünk hétkor, bementünk a városba azt megloptuk.

Azt volt olyan, hogy harminc-negyvenzret keresett anyu.

Kérdés: Ühü... Egy-egy ilyen alkalommal?

Válasz: Ja.

Kérdés: Az egész szép összeg.

Válasz: Hát nem hogy büszkélkedek vele, de ... Azért muszáj volt. Ha nem mentem volna vele, agyonütött volna. ... Mer én tudok a családba a legjobban...

A szociális helyzet rendeződése után is folytatják azonban az ilyen jellegű tevékenységet, lényegében a család anyagi helyzetének biztosításában elfogadott módszer. A legnagyobb visszatartó erőt ezekben az esetekben a börtön jelenti.

Kérdés: És tervezed, hogy a jövőben is foglalkozol ilyesmivel?

Válasz: Lopással?

Kérdés: Aha.

Válasz: Hát nem jó csinálni, de hogyha a kényszer rávisz, akkor muszáj.

Kérdés: De hát most van pénzetek. Most elvileg nem...

Válasz: Hát még... Apám még... Míg apu össze nem szedi magát úgy, hogy nem jön be a pénze, hogy fuvarozik... addig nehéz. De utána már könnyű. Utána már minek csináljam, ha nem muszáj. Nem?

Kérdés: Ühü... Hát világos, persze... Világos...

Válasz: Magamat csak nem rakom börtönbe, mint a többiek.

Azok közül, akik úgy nyilatkoznak erről a technikáról, mint nem kívánatos dologról, néhányan adott esetben elkövet(né)nek hasonló cselekedetet, de normarendszerükben elítélők. Bizonyos normák ezt a technikát alkalmazó személyeknél is megfigyelhetők:

Kérdés: De akkor ilyenkor számít az, hogy cigány, magyar, vagy egyéb, vagy abszolúte nem számít?

Válasz: Cigányoktól nem lopunk.

Kérdés: Azoktól nem?

Válasz: A cigány a fajtáját soha nem lopja meg. Hát de van olyan, aki meglopja, de általában nem.

Kérdés: És ha valaki meglopja és kiderül akkor azt szokták rendezni utána?

Válasz: Hú... Azt szokták... Kegyetlenül...

Kérdés: Szóval a fajtáját ezek szerint nem lehet akkor.

Válasz: Nem.

A másik, gyakran alkalmazott technika a különféle műszaki cikkekkel stb. való tüzetelés. Ennek egyik változata az ausztriai lomtalanításból származó holmik behozatala, majd értékesítése.

Kérdés: Mondd, és említetted korábban, hogy azért megkeresed magadnak azt, amire szükség van. Mit szoktál csinálni?

Válasz: Hát hogy mondjam, mindenfélét. Hát azért nem török be, nem lopok, nem csalog, nem hazudok. Szóval nem ilyen téren kell érteni. Mit tudom én, néha kimegyek, de az nagyon ritka, hogy én kimegyek lomizni a házunkbelivel. Lomtalanításkor osztrákokhoz. Azt hozzuk be: bicikli, motor, tv, videó, azt kávéfőző. Ilyet szoktam eladni inkább itthon. Abból megvan mindig a kis zsebpénz. Hetente.

Kérdés: Megéri kimenni? Lehet jó dolgokat találni?

Válasz: Nagyon jókat lehet találni. Hát a magyar ember azért örül. Rendbe hozzuk, felújítjuk, letisztítjuk. Az ily módon megszerzett áru gyorsan gazdára talál, mindegyik megkérdezett jelezte, hogy ezen a téren fontosak a jó kapcsolatok. Emellett jellemző a színesfém gyűjtése, illetve eladása. „Volt már, hogy hoztunk be rezet, hát találtunk egy olyan jó helyet, ahol volt. Elhoztuk. Az nagy pénz volt. Három mázsa réz.” A réz mellett még az alumínium gyűjtése jelent biztosabb anyagi bevételt. Van olyan tanuló is, aki az értékesítésre specializálódott. Ő jelentős befolyással rendelkezik az iskolában is. Nekem hozzáik, én eladom.

Kérdés: És nehéz mostanság vevőt találni?

Válasz: Hát megvan egy ember, aki mindent átvesz.

Egyes esetekben szerepet játszik a drog, illetve az ennek forgalmazásában való részvétel.

Kérdés: Ilyenkor akkor cél elvileg egy tartós kuncsaftkör?

Válasz: Persze.

Kérdés: És amikor te foglalkoztál ilyesmivel, akkor te is törekedtél ilyen dolgokra?

Válasz: Hát volt.

Kérdés: És neked például volt kuncsaftköröd?

Válasz: Hát volt.

Szabadidő – „A B-középbén”

Az interjúkból az derül ki, hogy a fiatalok életében meghatározó szerepet játszanak a baráti körök. A beszélgetések alkalmával a legtöbben azt mondták, hogy az osztálytársakkal csak az iskolában tartják a kapcsolatot, baráti körük más közegekből kerül ki. Elsősorban a lakóhelyi csoportokat említették, néhány esetben az elköltözés után is visszajárnak ezekbe a társaságokba.

Az ilyen baráti csoportosulások általában addig maradnak fenn, amíg a tagok családot alapítanak. Ezt követően általában nem marad idejük a csoportra, fokozatosan eltávolodnak tőlük, illetve csak a hét egy-egy napján vannak együtt a többiekkel. A másik jellegzetes ilyen csoport az ETO drukkereket fogja össze. Többen tagjai a B-középbén.

Kérdés: És mondd, te hol szoktál ülni a stadionban, a B-középbén, vagy merrefelé?

Válasz: A B-középbén.

Kérdés: Ez ugye a kemény mag elvileg?

Válasz: Igen, igen, igen.

Kérdés: És hát mesélj arról, hogy ezek hogy szoktak zajlani ezek az ETO-mecsek?

Válasz: Hát szurkolunk.

Kérdés: Na de hogy szurkoltok?

Válasz: Énekelünk, petárdázunk, füstbombázunk, balhézunk, minden. Minden.

Kérdés: Ide is mindig a haverokkal szoktál menni?

Válasz: Igen, igen. Hát az egész B-közép már majdnem a haverom.

A szabadidő eltöltésében jól elkülönülnek a hétköznapi és a hétvégi. A hétköznapi általában meghatározott séma szerint zajlanak. Délelőtt az iskolában, délután az utcán a haverokkal, vagy a lakásban alvással, tévénézéssel töltik idejüket. Gyakori a délutáni focimeccs a haverokkal.

Kérdés: Minden nap fociztok?

Válasz: Nem. Kedden szoktunk nyolctól meddig... fél tizenegyig, meg szerdán szoktunk hattól hétig, pénteken itt a Keriben szoktunk hattól hétig, meg vasárnap egytől fél négyig. De teremben. A szórakozás általában a hétvégén, a diszkókban zajlik. A szombat estét az összes interjúalany a diszkókban tölti. A másik fontos és gyakori szórakozási forma a focimeccs-járás. Ezek gyakran össze is kapcsolódnak egymással. A haveri kör gyakran ugyanaz a meccseken és a diszkókban is.

Kérdés: Mesélj egy kicsit ezekről! Mit szoktatok csinálni hétvégén?

Válasz: Hát általában... szombaton, ha van ETO meccs, akkor elmegyünk ETO-meccsre, utána meg készülődünk már az estére, várjuk mindig a szombat éjjelt.

Kérdés: És ez a szombat éjjel hogy szokott zajlani?

Válasz: Hát elmegyünk bulizni haverokkal, nőzünk egy kicsit, iszunk, táncolunk, bulizunk. Vasárnap meg kipihenjük a szombat éjjeli fáradalmakat. Meg szoktunk focizni. Délután.

„És akkor fölmentem, megvettem az árut”

Részévé vált ennek a kultúrának a „feszültségoldó technikák” kipróbálása is. A cigaretta mindennapos, körülötte szerveződnek az iskolán belüli csoportok. Fontos összetartó erőnek tűnik a közös dohányzás a lányvécében illetve az egyik hátsó teremben. Az alkoholfogyasztás általában a hétvégi diszkókhoz kapcsolódik, csakúgy, mint a kábítószer.

Válasz: Hogyha elkezdődtek a jobb számok, előtte ittunk kávét, meg ásványvizet, volt, amikor leugrottunk enni, de ott már én mindenkit ismerek, kidobókat, WC-s nénit, mit tudom én mindenkit. És akkor fölmentem, megvettem az árut, vagy már előtte, és akkor megittam, vagy fölszívtam bátyámmal, vagy bátyám nélkül, és akkor nekiálltam táncolni, és akkor öt-hat órán keresztül. Akkor fölme gyünk öt-hat órát táncolni, és akkor olyanok vagyunk, hogy már csurog a zokninkból a víz vagy az izzadság és akkor kell, hogy leüljünk egy kicsit. Aztán megint gondolunk egyet, megint táncolunk egy jót, és akkor vége a diszkónak, hazamegyek, úgy csinállok, minthogyha aludnék egy picit, attól függ, hogyha füvezek, akkor egyből elalszok. Hogyha speedezek, akkor van olyan, hogy két napig nem tudok enni. Meg akkor aludni se. És akkor így zajlanak ezek.

Jövőkép, tervek – „leteszem a hivatásos jogosítványt”

A tanulók legtöbbször végcélja a nyolc általános elvégzése. Ez egyelőre a jogosítvány megszerzéséhez még szükséges feltétel, illetve a szakképzetlenekeket foglalkoztató munkahelyek többségénél az állások betöltéséhez szükséges.

Válasz: Hát én úgy vagyok vele, hogy én továbbtanulni nem akarok. Most úgy vagyok ezzel az egészszel, hogy kijárom itt az iskolát, kezembe lesz a nyolc általános, akkor egyből elmegyek a katonasághoz, azt kérek egy papírt, amivel leteszem a hivatásos jogosítványt, utána

a katonaság alatt le akarom tenni még a targoncát, utána meg a, sorba így az autókat le akarom tenni. A kamiont, meg a fene tudja még micsodákat. És akkor mintha az lenne énnekem a szakmám, az autóvezető vagy ilyesmi. Én továbbtanulni nemigen akarok, mert ha így belegondolok, most négy év, négy évig mindennap suliba járni, akkor már nemigen tudok magamra időt szánni és, időt szánni arra, hogy valamennyi pénzem legyen. Hát most már a szüleimre se igen szorulhatok rá. Már így tizenhét éves fejjel.

Ha valaki mégis tovább akar tanulni, akkor nagyon korlátozott számú lehetőséggel számolhat. Többen említették, hogy számítógépes tanfolyamot szeretnének elvégezni, ide felvételiztek is már, de eredmény nélkül. A középiskolák közül a szakmunkásképzők felé orientálódnak. A tanulók tisztában vannak a lehetőségeikkel, arra a kérdésre, hogy miért itt akarnak továbbtanulni, mindenki azt válaszolta, hát úgyis csak ide vesznek fel. Néhányan a tanulók közül beszélnek illetve tanulnak németül. Ők minimális nyelvismeretet szeretnének szerezni, ettől várva, hogy esélyeik javulnak. Többen a családi vállalkozásokban látják biztosítva jövőjüket. Tanulságos, hogy a megkérdezettek közül egy fő kivételével senki nem tervez belátható időn belül családot.

(az esettanulmányt Kupó Jenő készítette)

Erőszak a lányok között

Az alábbiakban egy olyan esetet mutatunk be, amelyben az erőszakos viselkedés lányok körében jelenik meg. Nem egyedi esetről van szó. A kutatás során készített interjúkból egy agresszív értékrend rajzolódik ki, amely feltételezésem szerint jellemző a fiatalok adott csoportjára, a 14–18 éves középiskolás lányok és fiúk egy részére. Olyan értékrend ez, amelyben központi helyet foglal el az erőszak, mint az egyetlen problémamegoldási módszer. Az agresszivitás növeli a csoporton belüli presztízszt. A fiatalok nem akarják visszafogni érzelmeiket, nem akarnak toleránsak lenni. Mindenki a potenciális ellenfelet látják.

Különösen meglepő, hogy ez a magatartás a lányok között is jellemző. A tapasztalatok szerint a lányok sokkal kevésbé agresszívak, mint a fiúk. Ennek oka az eltérő nevelésben rejlik, hiszen a szülők a különböző nemű gyermekeket már csecsemőkoruktól más értékrendre socializálják. Más normák és értékek szabályozzák a fiúk és a lányok viselkedését. Különbözik a rendes lány ideálja és a fiúk előtt álló erős, bátor ember ideálja. Az erőszakos viselkedés megjelenése a lányok körében a férfiminták átvételét jelzi. A jelenség bemutatásához azokat az interjúkat használtam fel, amelyeket az eset néhány szereplőjével, a sértett lány édesanyjával és az iskola igazgatójával készítettem.

Az iskoláról

A történet egy határ menti kisvárosban esett meg, a résztvevők fiatal, többnyire 15–16 éves lányok. Többségük a város egyik középiskolájában tanul. A Középiskola és Szakmunkásképző Intézet a megye legnagyobb középfokú oktatási intézménye. 1998 szeptemberében összesen 1110 fő iratkozott be az iskolába a gimnáziumi, a szakközépiskolai és a szakmunkás osztályba ill. a levelező tagozatra. Az iskolában sokáig csak szakmunkás-oktatás és szakközépiskolai képzés folyt, de a gyerekszám csökkenésével bővítették profilt, és ma már szakgimnáziumi képzést